

Is Megillah Reading Really the Equivalent of Hallel?

Rabbi Michael Taubes

1. תלמוד בבלי מסכת ערכין דף י עמוד א

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב (הראשון) של עצרת; ובגולה עשרים ואחד: תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת.

2. תלמוד בבלי מסכת ערכין דף י עמוד ב

פורים דאיכא ניסא לימא! אמר רבי יצחק: לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא, ואמרינן הלל! כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ - הוכשרו כל הארצות לומר שירה, משנכנסו לארץ - לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתה זו היא הלילא. רבא אמר: בשלמא התם, הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, הכא הללו עבדי ה' - ולא עבדי אחשורוש? אכתי עבדי אחשורוש אנו. ולר"נ דאמר: קרייתה זו היא הלילא, התניא: משנכנסו לארץ - לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה! כיון שגלו חזרו להיתירן הראשון.

3. רש"י מסכת ערכין דף י עמוד ב

קרייתה - קריאת המגילה.

4. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יד עמוד א

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש? אמר רבי חייה בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן? - אי הכי הלל נמי נימא! - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. - יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה? - כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה. משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא, רבא אמר: בשלמא התם הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, אלא הכא - הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש? אכתי עבדי אחשורוש אנו. - בין לרבא בין לרב נחמן קשיא: והא תניא, משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה, כיון שגלו - חזרו להכשירן הראשון.

5. רש"י מסכת מגילה דף יד עמוד א

(להחזירן) + מסורת הש"ס: [החזירתן] + למוטב - שגזרו עליהן תעניות לתשובה, כדכתיב צום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים.

חוץ ממקרא מגילה - ואם תאמר: נר חנוכה כבר פסקו הנביאים, אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי.

מעבדות לחירות - ביציאת מצרים אמרו שירה על הים.

הלל נמי נימא - שהיא שירה.

הכי גרסינן - אמר רבא בשלמא התם כו' ולא עבדי פרעה שהרי לחירות יצאו.

אכתי עבדי אחשורוש אנו - דלא נגאלו אלא מן המיתה.

בין לרבא - דאמר להכי לא אמרי הלל דאכתי עבדי אחשורוש הוו, הא לאו הכי - אמרינן.

בין לרב נחמן - דאמר קריאת מגילה במקום הלל.

[לא] הוכשרו שאר ארצות לומר שירה - על נס המאורע להם.

6. תהלים פרק קיג

(א) הִלְלוּ יְהוָה הִלְלוּ עֲבָדֵי יְקֹנֶה הִלְלוּ אֶת שֵׁם יְקֹנֶה:

7. רש"י מסכת מגילה דף ד עמוד א

יזמרך כבוד - ... וקריאת מגילה שבח הוא, שמפרסמין את הנס, והכל מקלסין להקדוש ברוך הוא.

8. חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף יד עמוד א

רב נחמן אמר קריאתה זו היא הלילא ורבא אמר אכתי עבדי אחשוורוש אנן. ולא מצינן למימר הללו עבדי ה' כל היכא דאנן עבדים לאחרים. ואותבינן לרבא ורב נחמן דאית להו הני טעמי תיפוק לי מהא דתניא כשנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה על הנס הנעשה בהם, ומהדרינן משום דאיכא למימר דכיון שגלינו מארצנו חזרו להתירן ולהכי אצטריכנא להני טעמי.

9. ספר הלכות גדולות סימן יט - הלכות מגילה

...ולא אמרינן הלל בפורים (מגילה יד א) מפני שקריאתה זו היא הלילא...

10. רי"ף מסכת מגילה דף ד עמוד א

ת"ר מ"ח נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש א"ר חייא בר אבא א"ר יהושע בן קרחה ק"ו ומה מעבדות לחירות אומרים שירה ממות לחיים לא כ"ש אם כן הלילא נמי נימא א"ר יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס הנעשה בחו"ל מתקיף לה רב נחמן והרי יציאת מצרים דנס העשוי בחו"ל הוא וקאמרי הלילא התם כדתניא עד שלא באו לארץ ישראל הוכשרו כל הארצות לומר בהן שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר בהן שירה ר"נ אמר קריאתה זו היא הלילא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא מאי נימא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש אכתי עבדי אחשוורוש אנן הלכך לא אמרינן הלילא בפורים:

11. הר"ן על הרי"ף מסכת מגילה דף ד עמוד א

משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו שאר ארצות לומר שירה. היינו דוקא בעודן בארץ אבל לאחר שגלו חזרו שאר ארצות להכשירן לומר שירה והלל בנס העשוי בהם הלכך האי טעמא דברייתא לא סגי: רב נחמן אמר קריאתה זו היא הלילא. קריאתה בזמנה וזכרון תקפו של נס זהו כהלל: מתקיף לה רבא. למאי דאמרינן אי הכי הלילא נמי לימא: אכתי עבדי אחשוורוש אנן. דלא נגאלו אלא מן המיתה והאי טעמא דרבא סגי לכל נס העשוי בחוצה לארץ בעוד שישראל בגלות:

12. רא"ש מסכת מגילה פרק א

סימן ח

...[דף יד ע"א] תנו רבנן ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להם לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר ר' חייא בר אבין אמר ר' יהושע בן קרחה ק"ו ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כ"ש אי הכי הלל נמי נימא אמר ר' יצחק לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ מתקיף לה רנב"י הרי יציאת מצרים נס שבחוצה לארץ הוי וקרי הלילא התם כדתניא עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר קריאתה זו היא הלילא רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש אכתי עבדי אחשוורוש אנן הלכך לא אמרינן הלילא בפוריא:

13. בית הבחירה (מאירי) מסכת מגילה דף יד עמוד א

דבר ידוע הוא שאין אומרי' הלל בפורים אבל טעם מניעתו נחלקו עליו בגמ' והוא שאחד מהם אמר שקריאתה זו היא הלולא ונראה לי לטעם זה שאם היה במקום שאין לו מגלה שקורא את ההלל שהרי לא נמנעה קריאתו אלא מפני שקריאת המגלה במקומו ומ"מ טעם אחר נאמר בה בגמרא והוא מפני שעדיין עבדי אחשוורוש היו ולא יצאו מעבדות לחירות ואין לשון עבדי יי' נופל אלא בנס שאפשר לומר בו עבדי יי' לבד כגון נס של מצרים עבדי יי' ולא עבדי פרעה אבל בזו עדיין עבדי אחשוורוש היו ולטעם זה אף מי שאין בידו מגלה אינו קורא את ההלל וראשון נראה יותר ומ"מ מה שאמרו עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ נפסלו כל הארצות מלומר שירה דוקא בעוד שהארץ בקיומה אבל מאחר שגלו חזרו להתירן הראשון:

14. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג

הלכה ו

ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום

הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל. +/השגת הראב"ד/ אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין. א"א ויש בהם עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישע' ל, כט).+

15. בית יוסף אורח חיים סימן תרצג

ג. ומ"ש ואין קורין את ההלל. כלומר שמן הראוי היה לקרוא הלל על נס הנעשה ביום זה וכבר נתנו טעם לדבר בפרק קמא דמגילה (יד). משום דקריאת המגילה זו היא הלילא ורבא אמר מי דמי בשלמא התם הללו עבדי יי' (תהלים קיג א) ולא עבדי פרעה אבל הכא מאי נימא הללו עבדי יי' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן כלומר דהא לא נגאלו אלא מן המיתה בלבד אבל עדיין נשארנו משועבדים לאחשורוש:

16. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצג

סעיף ג

אין קורין בו הלל, ואין נופלים על פניהם. הגה: וא"א למנצה ואל ארך אפים (מנהגים וב"י בשם תוספות).

17. מגן אברהם סימן תרצג

ב. אין קורין בו הלל. דבשלמא ביציאת מצרים אמרי' הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אבל הכא אכתי עבדי אחשורוש אנן...

18. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תרצג

ב. אין. עיין מ"א. ובגמרא [מגילה יד, א] יש ג' טעמים, והב"י [ד"ה ומ"ש ואין קורין] השמיט טעם דאין אומרים הלל על נס שבחון לארץ, והביא ב' טעמים. והמ"א השמיט דרב נחמן, דרבא בתרא, כוותיה נקטינן, ונפקא מינה היכא שאין מגילה, או ט"ו בשבת על כרחך הטעם עבדי כו'. ומיהו י"ל לא פלוג. ומשמע על נס בחון לארץ רשאי לומר הלל, דרב נחמן ורבא רבים ובתראי...

19. מחצית השקל אורח חיים סימן תרצג

(ב) אין קורין כו'. אכתי עבדי אחשורוש. ר"ל, דבימי מרדכי כשנעשה להם הנס לא היה אפשר להם לומר עבדי ה', דהא אכתי הוו עבדי אחשורוש, ואם כן גם אנחנו אין אומרים הלל:

20. ברכי יוסף אורח חיים סימן תרצג

ד. דין ג. אין קורין בו הלל. הרב המאירי בפסקיו ריש דף ט"ו, כתב, דלטעם קריאתה זו הלילה, אם אין לו מגילה יאמר הלל, ולטעם אכתי עבדי אחשורוש, אף שאין לו מגילה לא יאמר הלל, וראשון נראה יותר. עכ"ד. ומסתמות דברי הפוסקים משמע דאין בו הלל לעולם, וטעמא, דרבא הוא דאמר אכתי עבדי וכו', ולטעם זה לעולם אין לאומרו, והלכה כרבא, דהוא בתרא, ומה גם לפי גירסת הרי"ף (ד א) והרא"ש והר"ן דגריסי מתקיף לה רבא וכו', דקאמר לה בדרך אתקפא, ולא אתיבו עליה, ודאי הלכתא כוותיה.

21. ברכי יוסף אורח חיים סימן תרצג

שיורי ברכה קו"א

א. דין ג. - ...ומאחר דלא תקון גם זה דלית ליה מגילה אין לו לקרות, דלא פלוג רבנן.

22. מחזיק ברכה אורח חיים סימן תרצג

א. דין ג. - ...הרי מפורש דהש"ס מייתי תלתא טעמי ולכלם פריך ופריק ושום חד לא קם בקשיא ולגירסת הרי"ף והרא"ש דגרסי מתקיף לה רבא בשלמא י"מ וכו' נראה קצת כאלו רב נחמן נשאר בקשיא וכמאי דכתיבנא בעניותין בספרי הקטן ברכי יוסף בסימן זה ע"ש. והרמב"ם פ"ג דין ו' כתב ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל עין רואה דגם הרמב"ם בחר בטעם רב נחמן דקריאתה זו הלילא כדברי הגאון בעל הלכות גדולות וכן משמע מדברי הרב המאירי בפסקיו ריש דף ט"ו ובספר מרכבת המשנה להרב מהר"א אלפאנדארי זלה"ה העיר בזה על הרמב"ם דאמאי שביק טעם רבא ותירץ שני תירוצים הא דידיה הא דרביה קחם משם ואתה תחזה שהם דחוקים ואינן מחוורין כאשר עיניך תחזינה משרים שיש לדחות מה שהוכיחו ואין להאריך. ולי ההדיוט נראה דטעמן של גדולי עולם הגאון והרמב"ם והר" המאירי דנקטי טעם רב נחמן משום דמסתבר טעמיה וכן בדין דטעם ר' יצחק דהוי נס שבחון"ל הא רב נחמן ורבא פליגי עליה דכיון שגלו חזרו כל הארצות להכשרן וטעם רבא דאמרין הללו עבדי ה' ואכתי עבדי

אחשורוש אנן אינו מרווח דעבדי אחשורוש היו באונס ועל דרך מקרה ומה דמות יערוך להיותנו עבדי ה' הנפש עם הבשר מן העולם ועד העולם מאהבה ומיראה וגם בהיותנו בגלות מפורסם שאנו עבדיו ואנו שומרים תורתו ומצותיו וכל העם רואים וא"כ אנו עבדי ה' דוקא באמת ומה איכפת אם למראה עינים בגופן שלנו עבדי אחשורוש והרי אף בעסקנו בעבודת אחשורוש מחשבתנו לה' ואנו דבקים בו כאשר נוכל שאת ומשו"ה נקטי רבוואתא טעם רב נחמן דלא מסתבר להו טעם רבא שנעזוב לומר ההלל בעבור דקדוק זה דעבדי ה' ומה גם דאינו כל כך דקדוק דבעצם אנו עבדיו דוקא כדארן.

23. שערי תשובה סימן תרצג

[ג*] אין קורין בו הלל. וכת' בר"י בשם המאירי דלהך טעמא דאמרי בש"ס משום דקריאתה זו הילולא אם אין לו מגילה לקרות בה יאמר הלל כו' והבר"י כת' כיון דרבא אמר טעמא משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן כו' לא יאמר הלל כלל והלכה כרבא דהוא בתרא וגם לגירסת הרי"ף הרא"ש והר"ן מתקיף לה רבא כו' משמע דהלכתא כוותיה דהא לא אותיבו עליה ולכן סתמו הפוסקים ומשמע דלעולם לא יאמר הלל ע"ש אך במח"ב הביא דבה"ג ורמב"ם כתבו ג"כ הטעם דקריאתה זו הילולא וכדמשמע מהמאירי ויהיב טעמא משום דמיסתבר להו טעמא דר"נ כו' עיין שם ולפ"ז חזר הדין דמי שאין לו מגילה יאמר הלל אך לענ"ד דעיקר כוונת הש"ס על עיקר התקנה אבל אחרי שלא נתקן הלל בפורים משום דקריאתה כו' ממילא שאין מקום לקרות הלל מה שלא תיקנוהו חז"ל לאומרה היום ולענ"ד דאעפ"כ כשאין לו מגילה לקרות יש לו לקרות הלל בלא ברכה שלפניו ושלאחריו כקורא בתהלים ושפיר דמי ואף אם יש לו חומש שקורא בו מגילה לעצמו מכל מקום הרוצה לקרות גם הלל בלא ברכה לא הפסיד דאפשר דעדיף אמירת הלל שלא נתקן שיהיה בכשרות קצת כס"ת משא"כ קריאת המגילה שעיקר תקנתה להיות כתובה כתיקנה ולכן יוצא ידי שניהם:

24. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד א

תנו רבנן: הלל זה מי אמרו? רבי אליעזר אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים, הם אמרו לא לנו ה' לא לנו, משיבה רוח הקודש ואמרה להן למעני למעני אעשה. רבי יהודה אומר: יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען, הם אמרו, לא לנו ומשיבה וכו'. רבי אליעזר המודעי אומר: דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא. הם אמרו: לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה. רבי אלעזר בן עזריה אומר: חזקיה וסייעתו אמרוהו, בשעה שעמד עליהם סנחריב. הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו', רבי עקיבא אומר: חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע, הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'. רבי יוסי הגלילי אומר: מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע, הם אמרו: לא לנו ומשיבה וכו'. וחכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

25. תהלים פרק קטו

(א) לא לנו יקונק לא לנו פי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך:

26. ישעיהו פרק מח

(יא) למעני למעני אעשה פי איה יתל וכבודי לאסר לא אמת:

27. רש"י מסכת פסחים דף קיז עמוד א

יהושע וכל ישראל אמרוהו - כלומר אף יהושע וכל ישראל אמרוהו.

28. רשב"ם מסכת פסחים דף קיז עמוד א

שעמדו על הים. לאחר שעברו כדכתיב (תהלים קיד) הים ראה וינוס והתפללו לא לנו [שם קטו] פן יעבור פרעה וחילו אחריהם: יהושע וכל ישראל אמרוהו. כלומר אף ישראל ויהושע אמרוהו כן פירש רבינו. ולא נהירא לי שאם כן בכלן אתה צריך לפרש כן ואם כן מאי בינייהו ובין חכמים שאומרים נביאים שביניהן אמרוהו וכו' ואתי למימר דכל הני דארן לעיל אמרוהו על צרתן שהרי תקנוהו נביאים לכך אלא כל אחד מן התנאים הכי קים ליה מרביה:

29. שו"ת תשובה מאהבה חלק א סימן מה

... וראיתי בהרמב"ם פ"ג מה"ל חנוכה הל' ו' שכ' וז"ל ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל עכ"ל והוא כר"נ וצל"ע קצת על המג"א שנעלם ממנו שהרמב"ם הכריע דלא כרבא אמנם הרמב"ם טעמא בעי מדוע עזב טעמא דרבא דהוא בתרא ואפשר דהרמב"ם ס"ל דאין

הלכה כרבא במקום דפליג עם ר"נ רבו... עוד נראה לענ"ד דטעמא דרבא אינו אליבא דכולה תנאי במס' פסחים דף קי"ז ע"א דאמרו הלל זה מי אומר ר"א אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים כו' ר"ע/אומר/ חמ"ו =חנניה מישאל ועזריה= אמרוהו כו' ריה"ג אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהן המן הרשע כו' (ועיין פ"י רשב"ם שם ד"ה שעמדו על הים) וקשה האיך אמרו הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש הא אכתי עבדי אחשוורוש נינהו או בימי חמ"ו איך אמרו הללו עבדי ה' ולא עבדי נ"נ הא אכתי עבדי נ"נ נינהו ע"כ ר"ע וריה"ג לית להו סברת רבא כי עכ"פ נגאלו אז מן המות לחיים (ועיין היטיב ברש"י במס' מגלה שם ד"ה אכתי כו') אמנם על רבא לק"מ מריה"ג ור"ע דאיהו קאמר אליבא דריב"ק במס' מגלה שם דאפשר דס"ל כאינך תנאי במס' פסחים שם אבל הך טעמא קרייתתא זו הלילא היא אליבא דכולה תנאי ונקט הרמב"ם שפיר הך טעמא דקרייתתא זו הלילא.

אלא אי קשיא הא קשיא בפורי' שחל להיות בשבת שמקדימין לע"ש ודכ"ע מגלה בשבת לא קרינן למה לא קורין הלל תמורת המגלה ואפשר כיון דקורא את המגלה בזמן זמניהם שתקנו חכמים מי"א ואילך שוב לא צריך לקרוא את הלל וגדולה מזו כ' הג"א פ"ק דמגלה והיוצא לדרך כו' ואם יודע שלא יהי' לו מגלה בי"ד חייבין/חייבין/ לקרות קודם שיצא אפילו מתחלת החודש עכ"ל ועיין בש"ע סי' תרפ"ח סעיף ד' אבל אם לא הי' קורא את המגל' כלל דהיינו שהלך לדרך קודם ר"ח אדר וכיוצא בזה אפשר שיש לסמוך ולקרוא את הלל ביום י"ד בפורים עצמו, ואחרי אשר כתבתי זה נדפס ספר פרי מגדים וראיתי באשל אברהם שם שכ' וז"ל והמג"א השמיט דר"נ דרבא בתרא כוותי' נקטינן ונ"מ היכא שאין לו מגלה או ט"ו/שחל/ בשבת ע"כ הטעם עבדי כו' ומיהו י"ל לא פליג עכ"ל ולענ"ד מי שאין לו מגלה עם ט"ו שחל להיות בשבת אינם על משקל אחד בשקל הקודש ומ"ש דרבא בתרא לעומת ר"נ רבו הדבר צריך עיון במקומות רבות והנלע"ד כתבתי והדבר עודנה בספק ומי שהולך בדרך ולא הי' קורא טרם צאתו או שהלך קודם חדש אדרי/אדר/ קרא/קורא/ עכ"פ הלל בלי ברכה...

30. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ב עמוד א

/משנה/. ...חל להיות ערב שבת - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום...

31. רש"י מסכת מגילה דף ב עמוד א

חל ארבעה עשר להיות בערב שבת עיירות ומוקפין חומה קורין בו ביום - שאין קריאת המגילה בשבת, גזירה שמא יטלנה בידו...

32. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ד עמוד ב

דכולי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן, מאי טעמא? אמר רבה: הכל חייבין בקריאת מגילה (ובתקיעת שופר), ואין הכל בקיין במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דשופר, והיינו טעמא דלולב.

33. רש"י מסכת מגילה דף ד עמוד ב

הכל חייבין - ומתוך שהוא מחוייב בדבר הוא בהול לצאת ידי חובה. ויעבירנה ארבע אמות - ואפילו לן בשדה ומגילה בידו - יש לגזור על הדבר.

34. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק א

הלכה יג

אין קוראין את המגילה בשבת גזירה נ שמא יטלנה בידו וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, שהכל חייבים בקריאתה ואין הכל בקיין בקריאתה, לפיכך אם חל זמן קריאתה בשבת מקדימין וקוראין אותה קודם השבת, ושואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת כדי להזכיר שהוא פורים.

35. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרפח

סעיף ו

יום חמשה עשר שחל להיות בשבת אין קורין המגילה בשבת, אלא מקדימים לקרותה בערב שבת...

36. הגהות אשרי מסכת מגילה פרק א

סימן א

והיוצא לדרך אם יש לו מגילה לא יקראנה אלא בי"ד ואם יודע שלא יהיה לו מגילה בי"ד חייב לקרות קודם שיצא לדרך אפי' מתחלת החדש אבל הסעודה אינו עושה אלא בי"ד. מא"ז:

תשובה לכבוד הרב המאוה"ג צנא מלא ספרא מו"ה בצלאל ראנשבורג נ"י.

ע"ד שאלתו במעשה שבא לידי באנשים שהיו בדרך בפורים ולא היה להם מגילה לקרות אם יאמרו הלל, ומעלתו מביא דברי הרב המאירי בפסקיו ובחידושו למסכת מגילה דכתב על הא דאיתא במס' מגילה דף י"ד ע"א ובמס' ערכין דף י' ע"ב דפליג רב נחמן ורבא בטעם למה לא אמרינן הלל בפורים כמו שאמרינן בחנוכה, דר"נ אמר קרייתא זו הלילא ורבא אמר מדכתיב הללו עבדי ה' ואכתי עבדי אחשוורוש אנן וכתב הרב המאירי נ"מ בין טעמא דר"נ לטעמא דרבא דלר"נ דאמר קרייתא זו הלילא א"כ מי שאין לו מגילה לקרות בו אומר הלל, ולרבא אינו אומר הלל כיון דאכתי עבדי אחשוורוש אנן. וכיון דהרמב"ם בפ"ג מהלכות מגילה וחנוכה הלכה ו' נקט טעמא דר"נ דלא תקנו הלל בפורים משום דקריאת המגילה הוא הלל והשמיט טעמא דרבא מכלל דהלכה כר"נ וא"כ מי שאין לו מגילה יקרא הלל כפי דעת הרב המאירי... ולבסוף כתב מעלתו להוכיח כדעת הרמב"ם דפסק כר"נ אף שרבא הוא בתרא ממה שראה להרב טורי אבן למסכת מגילה שהביא ברייתא ממסכת פסחים דף קי"ו ע"א דקאמר הלל זה מי אמרו... ולפ"ז כתב מעלתו לטעמא דרבא דלא אמרינן הלל בפורים משום דאכתי עבדי אחשוורוש אנן, קשה לר"א ב"ע במסכת פסחים איך אמרו חנניא מישאל ועזריה הלל בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר וכן לר"י הגלילי איך אמרו מרדכי ואסתר הלל בשעה שעמד עליהם המן הרשע הא חנניא מישאל ועזריה אכתי עבדי דנבוכדנצר היו וכן מרדכי ואסתר אכתי עבדי אחשוורוש היו וע"כ צ"ל דרבא אזיל אליבא דחכמים ושאר תנאים שם ולכך נקט הרמב"ם טעמא דר"נ שהוא מסתבר יותר דאזיל אליבא דכולהו תנאי במס' פסחים הנ"ל. ע"כ דברי כבוד מעלתו.

הנה קודם שאשיב על עיקר הדין אתוכח עם כבוד מעלתו על סוף דבריו שכתב דמשום כך נקט הרמב"ם לעיקר כדברי ר"נ הואיל וטעמיה דר"נ אזיל אליבא דכולהו תנאי במס' פסחים הנ"ל משא"כ טעמא דרבא לא אתיא אליבא דראב"ע ור"י הגלילי שאמרו חנניא מישאל ועזריה ומרדכי ואסתר אמרו הלל בגלות בבל אף שהיו אכתי עבדי דנבוכדנצר ועבדי אחשוורוש: אהובי ידידי, אני תמה על בר לבב כמוהו איך יאמר דבר זה וישמעו אזניו מה שפיו מדבר ואם זה הוא פשוט בעיני מעלתו שראב"ע ור"י הגלילי במסכת פסחים בודאי ס"ל דלא דייקנין לומר הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש והיו רשאים לומר הלל אף בשעה שהיו בגלות איך פליג רבא על שני תנאים במקום שאין לו סיוע שתנאים אחרים פליגי על ראב"ע ורבי יוסי הגלילי בסברא זו. ולא מיבעיא לפירוש רש"י שם במסכת פסחים דמפרש דכל הני תנאי לא פליגי כלל וכל אחד מוסיף בדברי חבירו שגם אלה אמרו הלל ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי א"כ כל התנאים שם סבירא להו דחנניא מישאל ועזריה ומרדכי ואסתר אמרו הלל א"כ דברי רבא נסתרו מכל הני תנאי ואפי' לפירוש הרשב"ם שם דסבר דכל אחד מהתנאים אמר דוקא זה אמר הלל ולא האחרים שחשבו שאר תנאים ע"כ צ"ל דשאר תנאים דפליגי על ראב"ע וריה"ג וסברי דחמו"ע ומרדכי ואסתר לא אמרו הלל לאו מכח סברת רבא סברו כן דהא פליגי ג"כ אם משה וישראל אמרו או אם יהושע וישראל או אם דבורה וברק אמרו הלל והא בזה לא שייך סברת רבא דהא היה התשועה מעבדות לחירות ואפ"ה מי שאמר משה וישראל אמרו לא ס"ל דיהושע וישראל ודבורה וברק אמרו וכן כולהו תנאי דפליגי זה על זה וע"כ צ"ל דטעמא הוא דכל אחד קיבל כן מרבו אבל מטעם סברא דרבא לא פליגי כלל על ראב"ע ור"י הגלילי וא"כ קשה איך יאמר רבא סברא אשר ראב"ע וריה"ג בודאי לא ס"ל כן ומשאר תנאים ליכא הכרע דפליגי בזה על ראב"ע וריה"ג. וביותר קשה לגירסת הרי"ף והרא"ש דגרסי בלשון מתקיף לה רבא למה לא הקשה כן במסכת פסחים על ראב"ע וריה"ג ואיך שייך להקשות על אמוראים בסברא אשר שני תנאים לא ס"ל הך סברא. אמנם גוף דברי מעלתו הם שגיאה, דסברת רבא שאמר הטעם דאכתי עבדי אחשוורוש אנן טעם זה שייך לומר דמש"ה לא תקנו חכמינו ז"ל לומר הלל בפורים בחיוב לדורות בזה יש לומר דלא תקנו הלל לדורות הבאים אלא בתשועה שהיתה במלואה שהיו יכולים לומר הללו עבדי ה' אבל משום תשועה שהיתה בשעת מעשה רק ממות לחיים ולא היתה במלואה לצאת מעבדות לחירות תשועה זו אינה כדאי לתקן בשבילה לעשות חק קבוע לדורות לומר הלל. וכל זה לתקנה לדורות אבל בשעת שמחה מודה רבא שישראל שהיו אז באותו דור אשר נגאלו ממות לחיים שראו הנס והיו באותו מעמד היו רשאים לומר הלל בשעת שמחה וחדות הנס אף שהם עדיין עבדי אחשוורוש. וא"כ גם דברי רבא שאמר הטעם שלא תקנו לדורות לומר הלל בפורים משום דעבדי אחשוורוש אנן אינן נסתרים מדברי ראב"ע וריה"ג דהם אמרו בשעת מעשה לאותו דור שנעשה להם הנס ולא אמרו לתקן לדורות. (אחר כתיבי זאת ראיתי בספר תשובה מאהבה חלק ראשון סי' מ"ה שכתב ג"כ לתרץ דהרמב"ם נקט טעמיה דר"נ והשמיט טעמיה דרבא הואיל וטעמיה דר"נ אזיל לכל התנאים מה שאין כן טעמא דרבא לא אזיל אליבא דכולהו תנאי במסכת פסחים, וכבר הראיתי לדעת שדברים האלה אין להם שחר בדרכי לימוד ש"ס ופוסקים)... רק שהסוגיא אזלא אליבא דחכמים שם בפסחים דסברי דנביאים תקנו לומר הלל לדורות על כל צרה שלא תבוא וכו' שפיר קאמר דאמרו הלל בשביל נס וגאולה ממות לחיים ושפיר פריך בפורים לימא הלל וע"ז מתרץ ר"נ קרייתא זו הלילא דבאמת היה ראוי לומר הלל בפורים דהא הלכה כחכמים במסכת פסחים דנביאים תקנו לדורות לומר הלל על כל צרה וצרה שלא תבוא וכן איתא שם במס' פסחים דר"י אמר שמואל פסק כחכמים ע"ש דף קי"ז ע"א ורבא מתרץ דמה דאמרו חכמים שנביאים תקנו לדורות לומר הלל על תשועה וגאולה ממות לחיים בזמן שהם אינן משועבדים אבל כשהם משועבדים לא שייך בהו הללו עבדי ה' דאכתי עבדי אחשוורוש הם. היוצא מכל הנ"ל דמפלוגתא דתנאי במסכת פסחים אין הכרע בין טעמא דר"נ לבין טעמיה דרבא ודברי שניהם כאחד טובים לכולהו תנאי שם...

... ובעיקר הדבר נלענ"ד שספק זה אם הלכה כרבא שהוא בתרא או הלכה כר"נ שהוא רבו של רבא ואין הלכה כתלמיד במקום רב דבר זה תליא בחלופי גרסאות... והנה בסוגיין דמסכת מגילה ובמסכת ערכין לפי גרסת הרי"ף והרא"ש נאמר בלשון מתקיף לה רבא א"כ לא היה רבא אז קמיה דר"נ פנים בפנים דאל"כ ה"ל לגרוס מתקיף ליה רבא וכיון שרבא פליג על ר"נ שלא בפניו קיי"ל דהלכתא כרבא שהוא בתרא לפי הכלל שניתן לנו מהרי"ף ז"ל, אמנם הרמב"ם דנקט טעמא דר"נ דקריאתה זו הלילא והשמיט טעמא דרבא יש לומר דלהרמב"ם היה הגירסא מתקיף ליה רבא והיה רבא יושב כתלמיד בפני רבו ולכך השמיט הרמב"ם טעמא דרבא משום דאין הלכה כתלמיד במקום הרב... ולפי הגירסא שלפנינו בש"ס נאמר בלשון רבא אמר וכן לגירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל נאמר בלשון מתקיף לה וא"כ לא היה רבא מתוכח עם ר"נ פנים בפנים והלכתא כבתראי מאביי ורבא ואילך ודעת הרמב"ם דפסק כר"נ משום דגרסתו היה מתקיף ליה רבא וכו' הוא דעת יחיד נגד גירסת הש"ס שלפנינו ונגד גירסת הרי"ף והרא"ש ולכך השמיטו הפוסקים ולא נזכר בשום מקום מדין זה שכתב הרב המאירי דמי שאין לו מגילה לקרות בו חייב לומר הלל דזה הוא רק לטעמא דר"נ דאמר קריאתו זו הלילא והרב המאירי נמשך אחר דברי הרמב"ם ז"ל דנקט טעמא דר"נ ופסק להלכה דמי שאינו קורא המגילה צריך לומר הלל ע"ש. אבל אגן קיי"ל כרבא לפי גרסת הש"ס שלפנינו וכן לפי גרסת הרי"ף והרא"ש והעיקר אצלנו כשיטת רוב הפוסקים דקיי"ל כטעמא דרבא דלא קרינן הלל בפורים משום דאכתי עבדי אחשוורוש אנן... עוד ראיתי להגאון ברכי יוסף בקונטרס שיורי ברכה העלה לדינא לחוש ג"כ לדעת הרב המאירי. וכדי לצאת לכל הדעות נכנס בפשר שמי שאין לו מגילה לקרות יאמר עכ"פ הלל בלי ברכה, ואחר מחילת כבודו נראה לענ"ד שאינו נכון לעשות כן ודבר זה הוא חומרא דאתי לידי קולא דהא אמרו חז"ל כל הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף ועיין במג"א ריש סי' תקפ"ד שהרבה לתמוה על האנשים שאומרים תהלים ברה"ו ויוה"כ איך רשאים לומר הלל ומתריך המג"א דאם אמרו דרך תחנה ולא לשם קריאת הלל לית לן בה ואין זה בכלל קורא הלל בכל יום ועיין באליה רבה שם. ומעתה מי שנאנס ואינו יכול לקרות המגילה בפורים ויחוש לחומרת הרב המאירי ויאמר הלל זה ודאי שאינו אומר דרך תחנה ובקשה דהא רוצה לצאת ידי דעת הרב המאירי וא"כ יצא שכרו בהפסדו דהא לרוב הפוסקים קיי"ל כרבא דאינו רשאי לומר הלל בפורים ואם אמר ה"ז בכלל מחרף ומגדף כדון האומר הלל בכל יום שלא בתקנת חכמים, לכן נלע"ד שדרך הנכון הוא מי שנאנס מלקרות המגילה יהיה בשב ואל תעשה ולא יקרא הלל כיון דאגן קיי"ל כרבא לשיטת רוב פוסקים, ודברי הרב המאירי בפסקיו למס' מגילה נשענים בדעת הרמב"ם שהוא דעת יחיד נגד גירסת הש"ס שלפנינו ונגד גירסת הרי"ף והרא"ש ודעת הר"ן כמו שבארתי לעיל: הק' שמואל סג"ל לנדא.

38. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיח עמוד ב

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני? והאמר מר: הקורא הלל בכל יום - הרי זה מחרף ומגדף! - כי קאמרינן - בפסוקי דזמרא.

39. רש"י מסכת שבת דף קיח עמוד ב

הרי זה מחרף ומגדף - שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודיה, כדאמרינן בערבי פסחים, (ק"ז, א), וזה הקוראה תמיד בלא עתה - אינו אלא כמזמר שיר ומתלוץ. פסוקי דזמרא - שני מזמורים של הילולים הללו את ה' מן השמים הללו אל בקדשו.

40. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפד

סעיף א

אין אומרים הלל בראש השנה ויום הכפורים...

41. מגן אברהם סימן תקפד

א אין אומרים הלל. צריך עיון קצת האומר' תילים בכל יום ומתרמי להם הלל ביום ראש השנה היאך אומרים אותו ונ"ל כיון שא"א אותו דרך שירה רק דרך תחנה ובקש' שרי דהא מנהג פשוט לגמור בליל יה"כ כל תהלים ואומר' ג"כ הלל וגם י"א תהילי' כל יום ויום והלל בכלל ואמר' הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף אלא ע"כ כדפרישית:

42. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קצב

שלום ושמחת פורים ליי"נ הרב המופלג החרוץ כבוד ה' מכובד בתורתו מוהר"ר יודא אסאד נ"י:

הגיעני דבר בעטו בעתו מה טוב, שנתעורר ע"ד הרב המאירי בחי' מגלה פ"ק שכתב במגלה י"ד ע"א קריאתה זו הלילא, אי לית לי' מגלה קורא הלל בפורים, ותמה שלא חשו לו הפוסקים. ותו, אי כדבריו מ"ט כתב ר' מאיר מגילה מלבו שם י"ח ע"ב, ולא יצא ידי חובתו בקריאת

הלל במקום מגלה, אלו דברי מעלתו. בספר ברכי יוסף סי' תרצ"ג ס"ד מייתי דברי הרב המאירי הנ"ל, וכתב עליו, שלא חשו לו הפוסקים להלכתא כרבא שהוא בתרא דלא שייך הללו עבדי ה' דאכתי עבדי אחשורוש אנן, ועוד, דהר"ף והרא"ש גרסי מתקיף לי רבא ולא נתייבשה קושיית רבא והלכתא כוותיה, אלו דבריו ז"ל:

איברא הרב המאירי כתב שנראה לו עיקור/עיקר/ כרנב"י ומחוייב לקרא הלל, ונ"ל טעמו דבמגלה פריך ש"ס בין לרנב"י בין לרבא דלא הוכשרו כל הארצות לומר שירה ומשני משגלו חזרו להכשירן, ובעירוכין יו"ד ע"ב פריך קושי' זו רק לרנב"י ולא לרבא יע"ש, והנה מה שתי' ש"ס במגלה משגלו חזרו להכשירן, אין תירוץ זה שוה לשניהן לרנב"י ולרבא, דלרנב"י אמת כן הוא דאם אירע נס אחר חורבן בית שני בחוץ לארץ ואנו אין לנו בעלי רוח הקודש לתקן שיר חדש או מגלה אחרת ע"כ לומר הלל על אותו הנס, משא"כ לרבא אע"ג דחזרו להכשירן הראשון היינו אי היה אפשר, אבל כיון דכל ניסים שנעשו ושיעשו טרם גאולה עתידה אכתי עבדי אומות העולם אנן, אי אפשר לומר שירה, דהלל לא שייך דאכתי עבדים אנחנו ומגילה אי אפשר לתקן בלי רוח הקודש, וא"כ מה שאמר לרבא כיון שגלו חזרו להכשירן, ראוי לחזור קאמר, אבל אין לנו, ומשו"ה לא פריך הש"ס בעירוכין רק לרנב"י דלרבא פשיטא שזו תירוצו דהכי קתני ברייתא תירוצא משבאו לארץ לא הוכשרו, משום דממ"נ כל זמן שהם בארץ ישראל אין חוץ לארץ כדאי לומר שירה על נס יחידים שבתוכה, ומשגלו אי אפשר משום דאכתי עבדי או"ה אנן ועיקור קושי' על רנב"י, ומדשקל וטרי ש"ס אליבא דרנב"י ס"ל להמאירי דהלכתא כוותי, ומ"מ רוב כל הפוסקים חולקים: ומה שהקשה מעלתו מאי טעמא לא נפיק ידי חובתו בקריאת הלל במקום מקרא מגלה, נראה לפענ"ד דלא בנקל הותר לקרות הלל במקום מגלה אפילו לרנב"י, אלא אם אי אפשר בענין אחר כגון דלית לו מגלה כלל ואי אפשר לכותבו בשום אופן, דאלת"ה פורים שחל בשבת מ"ט לא יקראו הלל ויצאו בו י"ח ביומו עכ"פ... ובשבת טוב להקדים קודם זמנה מלקרות הלל, וה"ה לכתוב אפילו בעל פה ואם עפעפיו יישירו נגדו מלקרות הלל, ולא אמרו המאירי אלא באי אפשר כלל בשום אופן אז יקרא הלל, ומ"מ לית הלכתא כוותיה כנ"ל:

43. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יח עמוד ב

מיתבי, אמר רבי שמעון בן אלעזר: מעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסאי, ולא היה שם מגילה, וכתבה מלבו וקראה.

44. שו"ת כתב סופר אורח חיים סימן קמ

...היוצא לנו מדברינו א) דשיטת רי"ף רא"ש ור"ן דהלכתא כרבא ומי שאין לו מגילה אין לו לומר הלל בפורים וכ"ש על נס אחר שיעשה בח"ל בזה"ז שאין לאומרו כ"ז שאנו בגולה ב) לשיטת רמב"ם דנקיט טעמא דר"נ עיקר על נס שיעשה בח"ל א"א שירה דלא הוכשרו הארצות לומר שירה על נס שנעשה אחר קדושה שני', אבל על נס פורים הי' ראוי לומר הלל דהי' אחר שבטלה קדושה ראשונה לולי דקריאתה היא ההלל, ומי שאין לו מגלה יאמר הלל כמ"ש הרב המאירי דאזיל בשיטת הרמב"ם דקיי"ל כר"נ, ואפשר דס"ל לרמב"ם דמה"ט דקריאת המגלה הוא ההלל לא תקנו לומר הלל, וכיון דלא תקנו לומר הלל ג"כ, גם אם יקרה מקרה ליחיד או לרבים שאין להם מגלה לא יאמרו הלל כיון דלא תקנוהו לומר הלל דע"פ הרוב קוראים המגלה ויוצאים גם במקום הלל, ויש להוסיף דס"ל לרמב"ם דרבא לא בא לחלוק על ר"נ, אלא דמוסיף והולך על דבריו של ר"נ דאמר קריאתה זו הלולה וזה עיקר הטעם דמשום דאכתי עבדי אחשורוש אנן לא סגי דמ"מ י"ל הלל שיצאנו ממות לחיים מכ"ש דמעבדות לחירות אמרי' שירה וכו' ולכן אמר ר"נ דקריאתה זו הלולה, ורבא מוסיף והולך טעם משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן לכן לא תקנו לומר הלל ג"כ שנאמר בלשון שבה והלול משא"כ בקריאת המגלה אין בו הודי' והלל מפורש, משום דבהלל כתיב הללו עבדי ה' ואכתי עבדי אחשורוש אנן לכן לא תקנו לומר הלל ג"כ וסמכו לצאת בקריאת המגלה גם במקום הלל וקריאתה זו הלולה, וי"ל עוד דרבא בא להוסיף מאחר שלא הוצרכו לתקן לומר הלל דקריאתה זו הלולה, לכן גם מי שקרה לו מקרה שאין בידו מגלה לא יאמר הלל משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן אבל ה"ט לחוד אינו מספיק שלא תקנו לומר הלל לולי דקריאתה זו הלולה, והא"ש דנקיט הרמב"ם עיקר טעמא דר"נ דרבא ג"כ מודה להאי טעמא דמשו"ה לא תקנו וכיון דלא תקנו מעיקרא גם מי שאין לו מגלה לא יקראנה כן יש לומר כדי להשוות שיטת הרמב"ם עם שיטת הרי"ף דע"פ הרוב עולה שיטת' בקנה אחד, בכ"ז נלפע"ד כיון דרב המאירי ס"ל דמי שאין לו מגלה יאמר הלל, וכן נראה פשטיות שיטת הרמב"ם, מי שאין לו מגלה יש לו לחוש לשיטת הרמב"ם ומאירי, ויאמרנה בלא ברכה, ויאמרה כאומר תהילים בכ"י ויעיי' מג"א הלכ' ר"ה סי' תקפ"ד ס"ק א' כנלפע"ד, ואם יודיעני הדר"ג י"נ נ"י דעתו דעת תורה אחר שימת עין עינו על דברינו, מאוד יערב לנו, ויאירו לנו בימי אורה זו תורה, עינו מאירה, ה' יאר פניו אתנו סלה, ונעלה במסילה אשר בית ה' עולה כאות נפשו ונפש אוהבו נאמנו דש"ת באהבה רבה. פ"ב כאור בוקר ליום ו' עש"ק י"ב אדר תרכ"ד לפ"ק: הק' אברהם שמואל בנימין ב"הג מהרמ"ס זצ"ל:

45. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ה עמוד ב

גופא, חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא... רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא.

46. הר"ן על הרי"ף מסכת מגילה דף ב עמוד א

ולענין עיירות המסופקות אם הן מוקפין חומה מימות יהושע בן נון או לא הורו הגאונים ז"ל שהולכין בהן אחר רוב עיירות שרובן אינן מוקפות חומה מימות יהושע וקורין בהן בי"ד ועוד שאפילו תאמר שהוא ספק שקול ה"ל ספק של דבריהם ולקולא ונמצא פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה לפיכך קורא בראשון ופטור בשני ודאמרינן בגמרא [דף ה ב] אטבריא והוצל שהיו קורין בהן בארבעה עשר ובחמשה עשר במדת חסידות היו נוהגין כן משום ספקא

47. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק א

הלכה יא

עיר שהיא מ ספק ואין ידוע אם היתה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר כן הוקפה קוראין בשני הימים שהן ארבעה עשר וחמשה עשר ובליליהם, ומברכין על קריאתה בארבעה עשר בלבד הואיל והוא זמן קריאתה לרוב העולם.

48. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרפח

סעיף ד

כך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו, קורין בי"ד ובט"ו ובליליהון, ולא יברך כי אם בי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם.

49. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קסא

... ואמנם לכאורה י"ל הא אנו לא קיי"ל כהר"ן הנ"ל אלא עיר המסופקת צריכה לקרות בשני הימים, וכן פסק בש"ע סי' תרפ"ח [סעיף ד'] וכפשוטו סוגי' הש"ס פ"ק דמגלה [ה' ע"ב] בטבריא והוצל ואין צריך לדחוק כהר"ן דממדת חסידות הוא דקרי לזה אני אומר, דודאי לא יחלוק אדם דספיקא דרבנן לקולא, ונראה דטעם פלוגתתם בזה בפלוגתת הרמב"ם והלכות גדולות דהלכות גדולות ס"ל קריאת הלל דאורייתא והחזיק בידו הרמב"ן בס' המצות [שרש הראשון] והרמב"ם השיג על ה"ג בשרשים שם, ולפ"ז כיון דאמרינן בפ"ק דמגילה [י"ד ע"א] דאנשי כנסת הגדולה למדו ק"ו השתא מעבדות לחרות אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כ"ש והרי ק"ו דאורייתא הוא והתורה ניתנה לדרוש בי"ג מדות, הרי חיוב ההלל בפורים גם כן דאורייתא וקרייתא זו הלילא, נמצא ספק קריאה ה"ל ספק דאורייתא וקורין בשניהם, והר"ן בשם הגאונים ס"ל כשיטת הרמב"ם דהלל בכל י"ט אינו אלא מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ומדברי קבלה ילפינן ק"ו לקריאת מגלה וס"ל דברי קבלה כדרבנן דמי וספיקא להקל...

50. ספר הלכות גדולות הקדמה

...ואלו מצות קום עשה: ... (ר) ומקרא מגילה. הרי אילו מאתים (וארבעים ושמונה) מצות על כל אחת ואחת קום עשה...

51. ספר המצוות לרמב"ם שורש א

השרש הראשון שאין ראוי למנות בכלל הזה המצות שהן מדרבנן... אבל העירונו עליו מפני שטעו בו רבים ומנו נר חנוכה ומקרא מגלה בכלל מצות עשה...

52. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש א

... ועוד שכיון שנאמר למשה בסיני שיקבלו עליהם ישראל מצות ב"ד הגדול ובאו הם ותקנו את אלו כבר נאמרו כלם למשה בסיני אין הפרש ביניהם באמירתם סיני אלא שזה בפרט וזה בכלל. וכבר הראית לדעת מדברי הרב שהחכמים דורשים במצות העתידות להתחדש שקבלו אותן עליהם בסיני, כאותה שהזכיר מפרק שבעות הדיינין (לט א) וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הווי יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום שנ' ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת אין לי אלא מצות שנצטוו בסיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין, כלומר מנין שהשביען משה עליהן על דעת המקום ועל דעתו ת"ל קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם קיימו מה שקבלו עליהם כבר. הרי זה דבר מפורש להם שקריאת מגלה מקובלת מסיני ונכרת עליה ברית כשאר המצות ובאה בה שבועה על דעת משה ועל דעת המקום אם כן למה לא יאמרו עליה ועל כיוצא בה נאמרו למשה בסיני...

53. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף לט עמוד א

ואין לי אלא מצוה שיקבלו עליהם מהר סיני, מצות העתידות להתחדש, כגון מקרא מגילה, מנין? ת"ל: קימו וקבלו, קיימו מה שקבלו כבר.

54. אסתר פרק ט

(כז) קִיְמוּ וקבלו וקבלו הַיהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זְרָעָם וְעַל כָּל הַגּוֹלִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם וְכַזְמָנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה:

55. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ד עמוד א

ואמר רבי יהושע בן לוי: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דמיה לי.

56. רש"י מסכת מגילה דף ד עמוד א

ולשנותה ביום - זכר לנס, שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה.

אקרא - במזמור למנצח על אילת השחר הוא, שנאמר על אסתר, כדאמרינן במסכת יומא (כט, א): למה נמשלה אסתר כאילת כו'.

57. תהלים פרק כב

(ג) אֱלֹהֵי אֶקְרָא יוֹמָם וְלַיְלָה וְלַיְלָה וְלֹא דוֹמְיָה לִי:

58. תוספות מסכת מגילה דף ד עמוד א

חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום - אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע כן דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (דף ז): דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח והכי נמי משמע מדכתיב נזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן

59. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק א

הלכה ג

מצוה לקרות את כולה, ומצוה לקרותה בלילה וביום, וכל הלילה כשר לקריאת הלילה, וכל היום כשר לקריאת היום, ה ומברך קודם קריאתה בלילה שלש ברכות ואלו הן: בא"י אמ"ה אשר קב"ו על מקרא מגילה, בא"י אמ"ה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם (ובזמן) [בזמן] הזה, בא"י אמ"ה שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, וביום אינו חוזר ומברך שהחיינו...

60. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כ עמוד ב

משנה. כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל...

61. רש"י מסכת מגילה דף כ עמוד ב

כל היום כשר - אף על גב דקיימא לן זריזין מקדימין למצות, דכתיב וישכם אברהם בבקר (בראשית כב) אפילו הכי כשר כל היום.

62. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג

הלכה ט

כל היום כשר לקריאת ההלל...

63. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כא עמוד א

/משנה/. הקורא את המגילה עומד ויושב....

64. הר"ן על הרי"ף מסכת מגילה דף יא עמוד ב

הקורא את המגילה עומד ויושב יצא קראה אחד קראוה שנים יצאו. יצא ויצאו לאו דוקא דיעבד אלא אפילו לכתחלה נמי...

65. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב

הלכה ז

...קראה עומד או יושב יצא ואפילו בצבור...

66. טור אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצ

הקורא המגילה עומד או יושב יצא משמע בדיעבד אבל לכתחלה לא יקרא יושב ובירושלמי קאמר דאפילו לכתחלה והרמב"ם ז"ל כתב אבל לא יקרא לכתחלה יושב בצבור מפני כבוד הצבור...

67. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצ

סעיף א

קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב; אבל לא יקרא בצבור, יושב, לכתחלה מפני כבוד הצבור...

68. ספר שבלי הלקט ענין ראש חודש סימן קעג

...והורה מורי הר"ר מאיר נר"ו דמצות הלל קריאתו מעומד...

69. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכב

סעיף ז

מצות קריאת הלל מעומד.

70. משנה ברורה סימן תכב

(כח) מעומד - לפי שההלל עדות שבחו של מקום ונפלאותיו ונסים שעשה לנו ומצות עדות בעמידה...

71. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן נא

ויש לעיין אי איתא לדברי אלי' רבה הנ"ל א"כ איך קורין המגלה עומד ויושב הא מגלה קריאתה זו הלילא עפ"ק דמגלה [י"ד ע"א] ועירוכין יו"ד /י' ע"ב ותהוי כהלל בעמידה דוקא...

72. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ד עמוד א

ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס.

73. רש"י מסכת מגילה דף ד עמוד א

שאף הן היו באותו הנס - שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו'.

74. תוספות מסכת מגילה דף ד עמוד א

נשים חייבות במקרא מגילה - מכאן משמע שהנשים מוציאות את אחרים ידי חובתן מדלא קאמר לשמוע מקרא מגילה והכי נמי משמע בערכין (דף ב: ושם) דקאמר הכל כשרים לקרא את המגילה ומסיק הכל כשרים לאתוויי מאי ומשני לאתוויי נשים משמע להוציא אפילו אנשים וקשה... וכן פסקו הה"ג דאשה מוציאה מינה אבל לא אנשים...

75. מרחשת חלק א סימן כב

ט) עוד אפשר לי לומר בטעם הבה"ג שאין נשים מוציאות אנשים לפ"מ דאיתא בגמ' (ד' יד) דעת רנב"י דמשו"ה אין אומרין הלל בפורים משום שקרייתה היינו הלילא, הרי שבמצות קריאת המגילה נכללת ג"כ מצות קריאת ההלל, ובהלל נשים פטורות, וע"כ אין נשים מוציאות אנשים המחויבין בקריאת הלל שיוצאין ע"י קריאת המגילה, ולפ"ז אפי' לדעת הבה"ג אין זה אלא בקריאת היום, אבל בקריאת המגילה בלילה שאז אין חיוב קריאת הלל שחיוב הלל אינו אלא ביום כדילפינן במגילה שם וקריאת המגילה בלילה אינה אלא משום פרסומא ניסא, בזה נשים מוציאות אנשים שחיובן אז שוה:

76. אורחות חיים חלק א הלכות מגלה ופורים

כד... ובמקום שאין מנין אם יש שם ד' או ה' ויש שם אחד מהם שיודע המגלה ואחרים אינם יודעים האחד פוטר את כלם אבל אם כלם יודעין אותה יקראו אותה לעצמן...

77. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרפט

סעיף ה

מקום שאין מנין, אם אחד יודע והאחרים אינם יודעים אחד פוטר את כולם; ואם כולם יודעים, כל אחד קורא לעצמו.

78. מגן אברהם סימן תרפט

י קורא לעצמו. משמע דס"ל דאין היחיד מוציא חבירו אלא בי' וצ"ל דלא דמי לשופר דקריאת המגילה הוי כמו תפלה דבעינן י'...

79. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכב

סעיף ג

בענין הפסוקים שכופלין בו וכן בפסוקים שש"צ אומר והקהל עונים אחריו, כל מקום כפי מנהגו.

80. משנה ברורה סימן תכב

(יט) בענין הפסוקים שכופלין בו - ובמקומותינו המנהג לכפול מאודך עד סוף הלל:

(כ) וכן בפסוקים וכו' והקהל עונים אחריו וכו' - עיין בטור שהש"ץ אומר הודו לד' וגו' והקהל עונים אחריו הודו וגו' והוא אומר יאמר נא וגו' והקהל עונים אחריו הודו וגו' וכן ביאמרו נא בית אהרן וביאמרו נא יראי ד' וכתבו האחרונים דאף דאמירת יאמר נא ישראל וגו' יאמרו נא בית אהרן וגו' יאמרו נא יראי ד' וגו' יוכלו הצבור לצאת במה ששומעין מפי הש"ץ דשומע כעונה מ"מ טוב יותר שיאמרו בעצמם בנחת דלפעמים אינו מכויין וכן נוהגין כהיום:

81. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצ

סעיף יז

...הגה: יש שכתבו שנוהגין לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם, דהיינו: איש יהודי וגו', ומרדכי יצא וגו', ליהודים היתה אורה וגו', כי מרדכי היהודי וגו'; וכן נוהגין במדינות אלו (הגהות מיימוני פ"ח וכל בו ואבודרהם)...

82. משנה ברורה סימן תרצ

(נח) בקול רם - משום שמחה ומה שחוזר וקורא אותן כדי להשמיע לצבור שמצוה לכתחלה לשמוע כל המגילה מתוך הכתב: